Naar een gebiedsgerichte opzet Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels

De opzet van het Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels (LSB) wordt vanaf het komende broedseizoen aangescherpt. Het hoe en waarom worden hieronder uitgelegd. Er is overigens geen reden voor paniek: voor de tellers verandert er weinig.

Waarom

Het LSB richt zich op het jaarlijks inventariseren van zeldzame en in kolonies broedende vogels in Nederland (zie ook kader 1).

Het onderdeel kolonievogels draait goed. De meeste kolonies worden jaarlijks trouw geteld en er zijn mooie reeksen per kolonie beschikbaar (zie ook elders in dit nummer).

Bij zeldzame broedvogelsoorten is zo'n overzicht lastiger te realiseren. Veel gegevens worden tot op heden niet in vaste gebieden verzameld en het is vaak onduidelijk in hoeverre ons beeld compleet is. Hierin willen we, in samenwerking met het CBS, verbetering aanbrengen door het op kaart zetten van telgebieden en nauwkeurige registratie van de telgegevens. Op deze wijze willen we komen tot indexen van zeldzame broedvogels, vergelijkbaar met die van het Broedvogel Monitoring Project (BMP).

Gevraagd: de BMP-gedachte

Het onderdeel zeldzame broedvogels van het LSB is gebaat bij het BMP-principe: jaarlijks een vast omlijnd gebied grondig onderzoeken op een vaste set aan (in dit geval zeldzame) broedvogelsoorten. Hoewel veel waarnemers hun gegevens wel op deze wijze verzamelen, wordt dit niet altijd zo op de formulieren ingevuld en ook niet als zodanig vastgelegd in de database van SOVON. Het LSB wordt wat dit aspect betreft aangescherpt. Gelukkig heeft dit geen nieuwe formulieren of herziene handleiding tot gevolg.

Van deze relatief minder zeldzame broedvogels verzamelt SOVON in het kader van het LSB jaarlijks alle broedgevallen:

Bruine Kiekendief
Porseleinhoen
Kleine Plevier
Nachtzwaluw
IJsvogel
Kramsvogel
Baardman
Buidelmees
Europese Kanarie

Exoten doen mee met het LSB!

Zwarte Zwaan
Kolgans
Indische Gans
Brandgans
Casarca
Mandarijneend
Rosse Stekelstaart
Halsbandparkiet

Vaste telgebieden zeldzame broedvogels

SOVON vraagt aan LSB-medewerkers om de grenzen van hun telgebied aan te geven op kaart en deze met de formulieren op te sturen. Net als bij het BMP krijgen deze telgebieden een uniek nummer. Dit kan in de toekomst op het Z-formulier worden ingevuld onder het kopje *Gebiedscode*.

Door de begrenzing op kaart vast te leggen en het nummer in te vullen, is het voor teller èn SOVON-kantoor duidelijk op welk gebied de gegevens betrekking hebben. Vervolgens is het jaarlijks controleerbaar of het gebied al dan niet onderzocht is.

Begrenzen van telgebieden

De districtscoördinatoren (DC's) zullen, in samenwerking met het SOVON-kantoor, contact met u opnemen om de begrenzing van uw telgebied(-en) vast te leggen. Hierbij wordt voorrang gegeven aan gebieden waar de laatste jaren veel zeldzame soorten zijn vastgesteld. Hieronder vallen ook gebieden die in aanmerking komen voor aanwijzing onder de Europese Vogelrichtlijn. Op lange termijn is het streven erop gericht om ook zoveel mogelijk 'minder belangrijke' telgebieden te begrenzen.

Kies voor niet te grote telgebieden. De ervaring leert dat het moeite kost om een groot gebied jarenlang uit te pluizen. Mocht u een jaartje minder tijd of zin hebben, dan lukt een klein gebied vaak nog wel. Liever twee kleine dan één groot gebied dus. Een bij veel tellers bekend vogelrijk gebied als de Ooypolder bij Nijmegen (3500 ha) zou bijvoorbeeld veel te groot zijn. Beter zou het zijn (zoals ook in de praktijk gebeurt) om dit gebied op te splitsen in een aantal goed behapbare gebieden. In dit voorbeeld zouden de westelijke en oostelijke delen onderscheiden kunnen worden, met nog een splitsing in binnendijkse en buitendijkse gebieden en een aparte teleenheid voor moeilijk toegankelijk gebied (hier: de Groenlanden).

Probeer het biotooptype per telgebied zo homogeen mogelijk te houden. Moeras en grasland worden dus bij voorkeur niet samengenomen (tenzij het om kleine moeraselementen gaat). Bij heideterreinen kunnen kleine bosschages wel worden meegenomen, maar is het beter om grote stukken bos als apart telgebied te beschouwen. Wees alert op biotoopveranderingen. Indien een bestaand moerasgebied in het kader van natuurontwikkeling wordt uitgebreid, moet dit nieuwe terrein worden beschouwd als een ander telgebied met een eigen nummer.

Invullen Z-formulier

Op bladzijde 25 van de LSB-handleiding staat beschreven hoe de inventarisatieresultaten op een Z-formulier ingevuld dienen te worden. De resultaten kunnen per kilometerhok of per telgebied worden doorgegeven. Daarnaast blijft het altijd mogelijk (en wenselijk) losse waarnemingen te melden. In kader 2 staan de spelregels voor het invullen van het Z-formulier uitgelegd. Het is misschien even wennen, maar als alle gegevens op deze wijze worden ingevuld, is het materiaal veel bruikbaarder voor gebieds- en landelijke monitoring.

LSB-soorten in BMP-proefvlak

In een BMP-proefvlak worden alle, dus ook de eventuele zeldzame, soorten onderzocht (uitzondering: BMP Weide- en akkervogels en BMP Roofvogels). Bij het invullen van het LSB-formulier kunt u het nummer van het BMP-proefvlak invullen onder het kopje *Gebiedscode*. Indien u geen zin heeft naast het BMP-formulier ook nog een Z-formulier in te vullen, kunt u het beste kopieën van de territoriumkaarten van de zeldzame soorten (met datum en broedcode) meesturen. De DC heeft dan alle informatie die nodig is en hoeft geen telefoontje

Spelregels voor het invullen van het Z-formulier

Per kilometerhok (deze wijze van invullen heeft de voorkeur):
Indien u een telgebied inventariseert kunt u de vastgestelde broedparen/territoria per kilometerhok invullen. Het gaat hierbij om kilometerhokken die geheel of gedeeltelijk binnen het begrensde telgebied liggen. Zet in de kolom E (Systematische inventarisatie van KM-hok) een kruisje en vul in de kolom *Gebiedscode* het nummer van het telgebied in.
NB. Gebruik deze wijze van noteren alleen als u het telgebied grondig geïnventariseerd heeft. Indien in één van de kilometerhokken geen broedpaar is vastgesteld is het niet noodzakelijk dit kilometerhok in te vullen. Is het telgebied niet grondig geïnventariseerd, zet dan in plaats van in kolom E in kolom F een kruisje (losse waarneming).

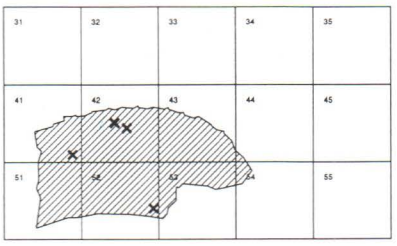

A Verwijs-nummer	B Plaats of gebied	C Atlasblok	KM-hok	D Kolom D of E of F aankruisen: Systematische inventarisatie: telgebied	E: KM-hok	F: Losse melding	G Aantal paren	H Hoogste broed-code	I Gebiedscode
1	OOYPOLDER, GROENLANDEN	4043	41		X		1	11	10011
2	" "	4043	42		X		2	16	10011
3	" "	4043	52		X		1	4	10011

Figuur 1. Voorbeeld territoriumkaart met raster kilometerhokken plus ingevuld Z-formulier per kilometerhok.

Per telgebied
U kunt het totaal aantal vastgestelde broedparen/territoria per telgebied invullen. In de kolom C vult u dan het kilometerhok in dat voor het grootste deel in uw telgebied valt of het meest centrale kilometerhok. Bij de optie "telgebied" dient het kilometerhok alleen voor registratie. Zet dan in de kolom D (Systematische inventarisatie van telgebied) een kruisje en vul in de kolom "Gebiedscode" het nummer van het telgebied in.

A Verwijs-nummer	B Plaats of gebied	C Atlasblok	KM-hok	D Kolom D of E of F aankruisen: Systematische inventarisatie: telgebied	E: KM-hok	F: Losse melding	G Aantal paren	H Hoogste broed-code	I Gebiedscode
1	OOYPOLDER, GROENLANDEN	4043	42	X			4	16	10011
2									

Figuur 2. Voorbeeld ingevuld Z-formulier per telgebied (zie voor territoriumkaart figuur 1).

NB. Gebruik deze wijze van noteren alleen als u het volledige telgebied grondig geïnventariseerd heeft. Is dit niet het geval, zet dan in plaats van in kolom E in kolom F een kruisje (losse waarneming).

Losse waarnemingen
Niet heel Nederland wordt ingedeeld in telgebieden met nummers. Waarnemingen buiten telgebieden kunnen dan ook doorgegeven worden door het kilometerhok in te vullen en een kruisje te zetten in kolom F (losse meldingen). Een lastig geval is als u een broedgeval constateert in het gedeelte van een kilometerhok dat buiten een telgebied valt. Geef dit broedgeval dan door als losse waarneming (zie ook figuur 3).

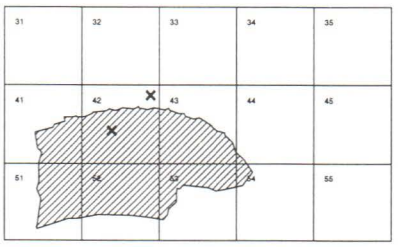

A Verwijs-nummer	B Plaats of gebied	C Atlasblok	KM-hok	D Kolom D of E of F aankruisen: Systematische inventarisatie: telgebied	E: KM-hok	F: Losse melding	G Aantal paren	H Hoogste broed-code	I Gebiedscode
1	OOYPOLDER, GROENLANDEN	4043	42	X			1	4	10011
2	BIZONBAAI	4043	42			X	1	4	

Figuur 3. Voorbeeld losse waarneming plus ingevuld Z-formulier.

Vul dus s.v.p. voortaan altijd de kolom D, E of F in op het Z-formulier!

meer te plegen om de exacte locatie te achterhalen.

Verspreid voorkomende soorten
Zeldzame soorten die enigszins geconcentreerd voorkomen (Nachtzwaluwen op favoriete heideterreinen) zijn via gebiedsgerichte monitoring goed te volgen. Soorten die in lage aantallen en ook nog eens verspreid voorkomen, passen minder goed in deze opzet. Voor deze categorie blijft de oude opzet gelden: alle broedmeldingen, inclusief losse waarnemingen, worden ingezameld. Typerende soorten in deze categorie zijn: Bruine Kiekendief, Porseleinhoen, Kleine Plevier, Kramsvogel. Waarnemingen van LSB-soorten buiten telgebieden blijven dan ook welkom.

Vragen?
Voor de aanscherping van het LSB is het noodzakelijk dat de formulieren op de juiste wijze worden ingevuld. De LSB-districtscoördinatoren zullen u met wijze raad bijstaan. Mocht u toch nog vragen hebben, lees dan de LSB-handleiding nog eens, bel met uw DC (zie achterkant SOVON-Nieuws) of met Michiel van der Weide of Arend van Dijk op het SOVON-kantoor.

Michiel van der Weide

Waterral (Auke B. Terluin)